

B.Ed

Question Papers

Semester- 1st

December, 2022

Roll No. ....

Total No. of Pages : 3

PC 3191-N

M-23/2112

PHILOSOPHICAL PERSPECTIVES IN EDUCATION-1101T

Semester—I

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Candidates are required to attempt *two* questions each from Section A and B. Section C will be compulsory.

SECTION—A

1. "Philosophy is contemplation." Throw some light on above statement with views of some famous philosophers.
2. Discuss the concept of Education in detail.
3. "Education is blind without philosophy." Discuss the relationship of education and philosophy in the light of above statement.
4. Explain Pragmatism as philosophy of education. $2 \times 10 = 20$

SECTION—B

5. Discuss J. Krishnamurthy's Educational Philosophy.
6. Give the main aims of education as given by National Policy of Education 1986.
7. Compare the philosophy of education of Gandhi, Krishnamurthy and Vivekananda in respect to aims, curriculum and methods of teaching.

8. Value are the crux of education. Discuss the significance of values for education in the light of above statement. $2 \times 10 = 20$

SECTION—C

9. (1) Nature of Philosophy.
- (2) Scope of education.
- (3) Determinants of education.
- (4) Curriculum acc. to Realism.
- (5) Limitations of naturalism.
- (6) Type of values.
- (7) Delinking of degrees from jobs as in NPE.
- (8) Aims of education acc. to idealism.
- (9) Concept of Work experience acc. to Kothari.
- (10) Wardha Scheme of education. $10 \times 3 = 30$

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ:- ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਭਾਗ ਓ ਅਤੇ ਅ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ।
ਭਾਗ ਏ ਸਾਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਭਾਗ—ਓ

1. “ਫਿਲਾਸਫੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।” ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਸਿਧ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਹਿਤ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਕਥਨ 'ਤੇ ਕੁੱਝ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ।
2. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
3. “ਸਿੱਖਿਆ ਫਿਲਾਸਫੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨੇਤਰਹੀਣ ਹੈ।” ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਕਥਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
4. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। $2 \times 10 = 20$

ਭਾਗ—ਅ

5. ਜੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮੂਰਥੀ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
6. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ 1986 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਲਿਖੋ।
7. ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮੂਰਥੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ।
8. ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਕਥਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। $2 \times 10 = 20$

ਭਾਗ—ਏ

9. (1) ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਸਰੂਪ।
- (2) ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ।
- (3) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਰਨਾਇਕ।
- (4) ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ।
- (5) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ।
- (6) ਕਦਮਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ।
- (7) NPE ਵਿੱਚ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜਣਾ।
- (8) ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- (9) ਕੋਠਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ।
- (10) ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਵਾਰਧਾ ਸਕੀਮ। $10 \times 3 = 30$

Roll No. ....

Total Pages : 7

3192/N

M-23/2112

**PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE
IN EDUCATION**

Paper-1102T

Semester-I

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 70

Note : The candidates are required to attempt **two** questions each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 3 marks each.

3192/N/254/W/12,010

[P. T. O.

SECTION—A

1. Discuss the concept, nature and scope of Educational Psychology. 2,2,6*
2. Differentiate between Growth and Development. Also discuss principles of Growth and Development. 5,5
3. "Adolescence is a period of Stress and Strain." Comment upon the statement. 10
4. Discuss role of family, school and mass-media in development of Adolescents. 3,4,3

SECTION—B

5. Explain causes of Individual differences. 10
6. Discuss the Gardner's theory of Intelligence. 10

3192/N/254/W/12.010 2

7. Describe different factors affecting learning of an Individual. 10
8. Discuss the different techniques of Motivating an individual. 10

SECTION—C

9. Write short notes on the following : 10×3=30
  - (i) Importance of Educational Psychology.
  - (ii) Meaning of Heredity.
  - (iii) Characteristics of Social Development of Adolescents.
  - (iv) Role of different Cultures in Development of Adolescents.
  - (v) Intra-individual differences.

3192/N/254/W/12,010 3

[P. T. O.]

(vi) Concept of Intelligence.

(vii) Uses of Intelligence test.

(viii) Trial and error theory of Learning.

(ix) Extrinsic motivation.

(x) Who are gifted students ?

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਵਿਦਿਅਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਕਾਰਜ-
ਖੇਤਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2,2,6
2. ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਵਾਧੇ ਅਤੇ
ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 5,5
3. “ਗਭਰੇਟ ਅਵਸਥਾ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ” ਕਥਨ
’ਤੇ ਟਿਪਣੀ ਕਰੋ। 10
4. ਗਭਰੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਜਨ-ਮੀਡੀਆ
ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 3,4,3

ਭਾਗ—B

5. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10
6. ਗਾਰਡਨਰ ਦੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
7. ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 10
8. ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—C

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: $10 \times 3 = 30$
- (i) ਵਿਦਿਅਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
- (ii) ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਅਰਥ।
- (iii) ਗਭਰੇਟਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ।

3192/N/254/W/12,010

6

- (iv) ਗਭਰੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
- (v) ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਖਰੇਵੇਂ।
- (vi) ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ।
- (vii) ਬੁੱਧੀ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
- (viii) ਸਿੱਖਣ ਦਾ Trial ਅਤੇ Error ਸਿਧਾਂਤ।
- (ix) ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ।
- (x) ਗੁਣਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

3192/N/254/W/12,010

7

Roll No. ....

Total Pages : 7

3193/N

M-23/2112

TEACHING LEARNING PROCESS

Paper-1103 T

Semester-I

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 70

Note : The candidates are required to attempt **two** questions each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 10 short answer type questions carrying 3 marks each.

3193/N/622/W/12,010

[P. T. O.]

SECTION—A

1. Discuss the relationship between Teaching and Learning. 10
2. Explain various maxims of Teaching. Illustrate with the help of Relevant examples. 10
3. Explain the concept of Constructivism in relation to Teacher. 10
4. Explain Integrated and Thematic planning of teaching for Academic learning. 10

SECTION—B

5. Discuss the implications of teaching styles for Classroom teaching. 10
6. Explain the need and organization of Learning Environment. 10

3193/N/622/W/12,010

2

7. Discuss the Exposition method to teach concepts. 10
8. Discuss the ways to teach concept in diverse classroom. 10

SECTION—C

9. Write short notes on the following : 10×3=30
  - (i) Nature of Teaching.
  - (ii) General principles of Teaching.
  - (iii) Cognitivism.
  - (iv) Flexible Planning of Teaching.
  - (v) Behaviorism in relation to Learner.
  - (vi) Integrated Planning.

3193/N/622/W/12,010

3

[P. T. O.]

(vii) Meaning of Learning styles.

(viii) Meaning of Learning Environment.

(ix) Process of Planning spaces for Learning.

(x) Implications of Learning styles in classroom.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ-ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 10 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
2. ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10
3. ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਿਕਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10
4. ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਗਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

5. ਕਲਾਸਰੂਮ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੜ੍ਹਚਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
6. ਸਿੱਖਣ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10
7. ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀਕਰਨ (Exposition) ਵਿਧੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
8. ਵਿਭਿੰਨ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—C

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: $10 \times 3 = 30$
  - (i) ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਸਰੂਪ।
  - (ii) ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਸਿਧਾਂਤ।
  - (iii) ਬੋਧਵਾਦ।

3193/N/622/W/12,010

6

- (iv) ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਲਚਕਦਾਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ।
- (v) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਹਾਰਵਾਦ।
- (vi) ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ।
- (vii) ਸਿੱਖਣ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ।
- (viii) ਸਿੱਖਣ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਅਰਥ।
- (ix) ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਸਪੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ।
- (x) ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੜ੍ਹਚਣਾਂ।

3193/N/622/W/12,010

7

Roll No. ....

Total Pages : 4

3216/N

M-23/2112

EXPERIENTIAL LEARNING

Paper-1107 T

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. What is Nai Talim ? Discuss its relevance in Contemporary India. 3,7

3216/N/169/W/12,010

[P. T. O.]

2. Discuss the role of Community Engagement in Achieving Educational Goals. 10

SECTION—B

3. What types of Pedagogical strategies can be employed for making curriculum relevant to the lives of the Children ? 10
4. Define the term 'Climate Change'. Write its causes and control measures. 3,7

SECTION—C

5. Answer in brief the following : 5×3=15
- (i) Experimental Learning Cycle.
  - (ii) Objectives of Work Education in India.
  - (iii) Green House effect.
  - (iv) Causes of Poverty in India.
  - (v) Difference between Pedagogy and Pedagogical practices.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਨਵੀਂ ਤਾਲੀਮ ਕੀ ਹੈ? ਸਮ-ਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਸੰਬੰਧਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 3,7
2. ਵਿਦਿਅਕ ਟੀਚੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

3. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਢੁਕਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਕਾਰਜ-ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? 10
4. ਸ਼ਬਦ 'ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ' ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਮਾਪ ਲਿਖੋ। 3,7

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:

5×3=15

- (i) ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਸਿਖਿਆ ਚੱਕਰ।
- (ii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- (iii) ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਭਾਵ।
- (iv) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ।
- (v) ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕਾਰਜ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।

PC-3205/N

M-23/2112

TEACHING OF SOCIAL STUDIES-1104 & 1105T

Opt. (xii)

(Semester-I)

Time : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : Attempt one question each from Section A & B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

- I. Discuss the aims and objectives of teaching Social Studies at school level. (10)
- II. What is instructional Planning? Discuss its need and importance in detail. (3,7)

SECTION—B

- III. How a good text book of Social Studies is important for students and teachers? (5,5)
- IV. Discuss the role and qualities of Social Studies teacher. (5,5)

3205/N/6010/HHH/559

[P. T. O.]

SECTION—C

(Compulsory Question)

V. Write short notes on the following :

1. What is integrated approach?
2. Difference between Social Studies and Social Science.
3. Concept of Social Studies.
4. Use of interactive board.
5. Materials in Social Studies room. (5×3=15)

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- I. ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। (10)
- II. ਸਿਖਿਆਮਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। (3,7)

ਭਾਗ—B

- III. ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ? (5,5)
- IV. ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਐਨ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। (5,5)

ਭਾਗ—C

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

- V. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
1. ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕੀ ਹੈ?

2. ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਅਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ।
  3. ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਅਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ।
  4. ਪ੍ਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਬੋਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
  5. ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਅਨ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਨ। (5×3=15)
-

Roll No. ....

Total Pages : 4

3209/N

M-23/2112

TEACHING OF HISTORY

Paper-1104 & 1105 T

Option-(xvi)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. Discuss meaning and nature of History in detail. 5,5

3209/N/203/W/3,010

[P. T. O.]

2. What is Narration technique ? How it is better than illustration technique in Teaching of History? 3,7

SECTION—B

3. What is Text Book ? Discuss qualities of History Text book. 2,8
4. Write a composite lesson plan of any one topic of History of your choice. 10

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
- (i) Relationship of History with Mathematics.
  - (ii) Role of History teacher.
  - (iii) What is Curriculum ?
  - (iv) Classification of Instructional objectives.
  - (v) Use of trend analysis in History.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 5,5
2. ਵਰਨਣ ਤਕਨੀਕ ਕੀ ਹੈ? ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧੀਆਂ ਹੈ? 3,7

ਭਾਗ—B

3. ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਕੀ ਹੈ? ਇਤਿਹਾਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2,8
4. ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇਕ ਸੰਯੋਜਤ ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾ ਲਿਖੋ। 10

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: 5×3=15

- (i) ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਗਣਿਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ।
- (ii) ਇਤਿਹਾਸ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
- (iii) ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਕੀ ਹੈ?
- (iv) ਸਿਖਿਆਮਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ।
- (v) ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰੁਝਾਣ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

Roll No. ....

Total Pages : 3

3195/N

M-23/2112

TEACHING OF PUNJABI

Paper-1104 & 1105 T

Option-(ii)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ
ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ
ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

3195/N/256/W/4,810

[P. T. O.]

ਭਾਗ—A

1. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰੀ ਹੈ? ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉ। 10
2. "ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਪਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।" ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

3. ਪੜ੍ਹਨਾ-ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ? ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਧੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? 10
4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇਗੇ? ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਰੋਚਿਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? 10

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: $5 \times 3 = 15$

(i) ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ।

- (ii) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- (iii) ਅਨੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ।
- (iv) ਵਾਚਨ ਦੇ ਵੰਗ।
- (v) ਲਿਖਤੀ ਕੰਮ ਦੀ ਸੁਧਾਰੀ ਦੇ ਵੰਗ।

Roll No. ....

Total Pages : 3

3194/N

M-23/2112

TEACHING OF ENGLISH

Paper-1104 & 1105 T

Option-(i)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

3194/N/255/W/5,010

[P. T. O.]

SECTION—A

1. The structural approach has been developed to fill in the gaps of the Direct Method. Discuss. 10
2. What is the procedure and significance of the following presentation skills ?
  - (a) Story telling. 5
  - (b) Situational Conversations. 5

SECTION—B

3. Suggest some strategies to teach pronunciation of Sounds in English which present difficulties to Indian Students. Explain with examples. 10
4. Differentiate between 'Extensive Reading' and 'Intensive Reading'. What are the steps followed to teach Intensive Reading to students ? 10

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
  - (i) What is the meaning and nature of Language ?
  - (ii) Discuss merits and demerits of Communicative Approach.
  - (iii) How will you conduct Extempore competition in your class ?
  - (iv) Importance of dictionary as a resource in Teaching Learning English.
  - (v) Differentiate between Letter and Non Letter method of teaching reading.

Roll No. ....

Total Pages : 4

3199/N

M-23/2112

TEACHING OF SCIENCE

Paper-1104 & 1105 T

Option-(vi)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. "Value inculcation is one of the important aims of Science." In the light of the above statement, discuss the Chief values that may be developed through Science. 10

3199/N/259/W/5,010

[P. T. O.]

2. Discuss the Bloom's taxonomy of Educational objectives in detail. What changes have been brought in its revised form ? 10

SECTION—B

3. Evaluate a Science Text book prescribed by NCERT for any class on the basis of a detailed evaluation procedure. Also give your comments and suggestions for its improvement. 6,4
4. Draw and explain Edger Dale's cone of learning experiences. What is the relevance of this cone of experiences ? 7,3

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
- Relationship of Science and Society.
  - Need of Pedagogical Analysis.
  - Any one approach to curriculum construction.
  - Importance of Science Text Book.
  - Classification of Learning experiences.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- “ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਾਉਣਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ”, ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। 10
- ਬਲੂਮ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ? 10

ਭਾਗ—B

- ਇੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਲਾਸ ਲਈ NCERT ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਆਪਣੀ ਟਿਪਣੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿਉ। 6,4

4. ਐਜਰ ਡੇਲ (Edger Dale) ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਕੋਨ (Cone) ਬਣਾਉ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕੋਨ ਦੀ ਕੀ ਸੰਬੰਧਤਾ ਹੈ? 7,3

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: 5×3=15

- (i) ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ।
- (ii) ਅਧਿਆਪਕੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ।
- (iii) ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ।
- (iv) ਵਿਗਿਆਨ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
- (v) ਸਿੱਖਣ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ।

PC-3202/N

M-23/2112

TEACHING OF MATHEMATICS-1104 & 1105T

Opt. (ix)

(Semester-I)

Time : $1\frac{1}{2}$ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : Attempt **one** question each from Section A & B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

- I. Explain Axioms, postulates, assumptions and hypotheses with examples.
- II. Write short notes on :
  - (a) Histological development of notions.
  - (b) Contribution of Euclid to Mathematics.

SECTION—B

- III. What are the objectives of teaching Mathematics at secondary school stage? Take any *two* of these objectives and suggest concrete proposals to achieve these objectives in schools.

3202/N/5010/HHH/558

[P. T. O.]

- IV. What do you mean by pedagogical analysis of a content material in the subject Mathematics? Explain by laying emphasis on the need of such analysis.

SECTION—C
(Compulsory Question)

- V. Write short notes on the following :

1. Meaning of Mathematics.
2. Contribution of Aryabhatta.
3. Taxonomy of Instructional objectives in psychomotor domain.
4. Aims of teaching Mathematics.
5. Classification of content for 'Number system'.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- I. ਕਹਾਵਤਾਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ, ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- II. ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
  - (a) ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤੰਤੂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ।
  - (b) ਯੂਕਲਿਡ (Euclid) ਦਾ ਗਣਿਤ ਨੂੰ ਯੋਗਦਾਨ।

ਭਾਗ—B

- III. ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕੀ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ? ਕੋਈ ਦੋ ਉਦੇਸ਼ ਲਓ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿਓ।
- IV. ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਸਮਗਰੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ—C

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

V. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਰਥ।
2. ਆਰੀਆ ਭੱਟ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ।
3. ਮਨੋਸੰਚਾਲਕ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆਮਈ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਿਯਮ।
4. ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
5. 'ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ' ਲਈ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ।

Roll No. ....

Total Pages : 3

3196/N

M-23/2112

TEACHING OF HINDI

Paper-1104 & 1105 T

Option-(iii)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours] [Maximum Marks : 35

नोट : प्रश्न पत्र के 'क' तथा 'ख' भाग में से एक-एक प्रश्न करना अनिवार्य है। प्रत्येक प्रश्न 10 अंक का है। प्रश्न पत्र का 'ग' भाग अनिवार्य है। कुल पांच प्रश्नों के 5 अंक हैं। प्रत्येक प्रश्न 3 अंक का है।

3196/N/257/W/3,510

[P. T. O.]

भाग-क

1. "मातृभाषा बालक के सम्पूर्ण व्यक्तित्व का आधार है।" इस कथन का विवेचन कीजिए। 10

अथवा

2. हिन्दी भाषा की प्रकृति पर विस्तार से चर्चा कीजिए। 10

भाग-ख

3. हिन्दी के विविधरूपों पर नोट लिखिए:

(a) मातृभाषा

(b) राष्ट्रीय भाषा

(c) अन्तर्राष्ट्रीय भाषा।

10

अथवा

4. उपचारात्मक व निदानात्मक शिक्षण विधियों से अधिगम व शिक्षण में आने वाली कठिनाइयों को कैसे दूर कर सकते हैं? 10

भाग-ग

5. निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त में उत्तर दीजिए : 5×3=15

(i) भाषा और माध्यम भाषा में अन्तर बताइए।

(ii) "भाषा सामाजिक सम्पत्ति है।" वर्णन कीजिए।

(iii) भाषा शिक्षण के सिद्धान्त व सूत्र में क्या अन्तर है?

(iv) त्रिभाषीय फार्मूला व सुझाव।

(v) ढांचागत प्रणाली क्या है?

PC-3206/N

M-23/2112

TEACHING OF ECONOMICS-1104 & 1105T

Opt. (xiii)

(Semester-I)

Time : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : Attempt **one** question each from Section A & B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

- I. Elaborate the nature and scope of Economics. How can Economics be correlated with other school subjects?
(3,3,4)
- II. What are the different approaches of organizing the subject matter in Economics? What are the merits of integrated discipline approach to curriculum design?
(5,5)

SECTION—B

- III. Critically Evaluate Existing Economics text-book from the stand point of curriculum design and syllabus frame. (10)

3206/N/3510/HHH/560

[P. T. O.]

- IV. "A teacher is the soul of the school." Explain Professional qualities desired for a good Economics teacher. (10)

SECTION—C
(Compulsory Question)

- V. Write short notes on the following :
1. Principle of utility in curriculum.
  2. Sustainable development and quality of life.
  3. Importance of Economics text-book.
  4. Role of field trips.
  5. Importance of Economics Club. (5×3=15)

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3-3 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- I. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿ-ਸਬੰਧਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (3,3,4)
- II. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ? (5,5)

ਭਾਗ—B

- III. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਸਿਲੇਬਸ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। (10)
- IV. "ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਹੈ।" ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। (10)

ਭਾਗ—C

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

V. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

1. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਉਪਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।
  2. ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ।
  3. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
  4. ਖੇਤਰੀ ਟਰਿਪਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
  5. ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਕਲੱਬ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ। (5×3=15)
-

Roll No. ....

Total Pages : 4

3204/N

M-23/2112

TEACHING OF COMMERCE

Paper-1104 & 1105 T

Option-(xi)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. Discuss the nature, objectives and scope of Commerce. 3,3,4

3204/N/261/W/3,510

[P. T. O.]

2. Critically appraise the curriculum of Business Studies at Senior Secondary Level. (School) 10

SECTION—B

3. Why the textbook in Commerce is indispensable for Students? What criteria should be kept in mind for evaluating a text-book? 4,6
4. Explain different types of Projected teaching aids that you will use in Teaching Commerce. 10

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
- Correlate Commerce with mathematics.
  - List two important principles of Curriculum development.
  - State different resources for Supplementing teaching and learning.
  - Importance of Teaching aids.
  - Worksheets.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

- ਕਮਰਸ ਦੇ ਸਰੂਪ, ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 3,3,4
- ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ (ਸਕੂਲ) 'ਤੇ ਬਿਜਨਸ ਸਟਡੀਜ਼ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

- ਕਮਰਸ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਕ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਮਾਪ-ਦੰਡ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? 4,6
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਡ ਅਧਿਆਪਨ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਮਰਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਵਰਤੋਗੇ? 10

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: 5×3=15

- (i) ਕਮਰਸ ਦਾ ਗਣਿਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋ।
- (ii) ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਉ।
- (iii) ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪੂਰਕ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।
- (iv) ਅਧਿਆਪਨ ਸਹਾਇਕ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
- (v) ਵਰਕਸ਼ੀਟਾਂ।

Roll No. ....

Total Pages : 4

3203/N

M-23/2112

TEACHING OF COMPUTER SCIENCE

Paper-1104 & 1105 T

Option-(x)

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. Discuss Bloom's Taxonomy of Educational objectives in detail. 10

3203/N/260/W/3,510

[P. T. O.]

2. What is 'Curriculum Design' ? Describe the integration of Computer Education with other subjects. 10

SECTION—B

3. What do you mean by 'Computer Science Text Book' ? Explain its various types giving examples. 10
4. Elaborate upon the Professional growth and role of Computer Science teacher in Teaching-learning process. 10

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
- (i) Importance of Computer Science.
  - (ii) Applications of Computer in Education.
  - (iii) Principles of Curriculum construction.
  - (iv) Importance of Computer Science Text Book.
  - (v) Qualities of Computer Science teacher.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. ਬਲੂਮ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
2. 'ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਡਿਜ਼ਾਈਨ' ਕੀ ਹੈ? ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—B

3. 'ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ' ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10
4. ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 10

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: 5×3=15

- (i) ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
- (ii) ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
- (iii) ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।
- (iv) ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
- (v) ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਗੁਣ।

Roll No. ....

Total Pages : 4

3215/N

M-23/2112

**LIBRARY RESOURCES AND
ART IN EDUCATION**

Paper-1106T

Semester-I

Time Allowed : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 35

Note : The candidates are required to attempt **one** question each from Sections A and B carrying 10 marks each and the entire Section C consisting of 5 short answer type questions carrying 3 marks each.

SECTION—A

1. "Library is a part and Parcel of an Institution".
Discuss. 10

3215/N/206/W/12,010

[P. T. O.]

2. Explain different types of books and the techniques of keeping them in a Library. 5,5

SECTION—B

3. What is meant by Aesthetics ? Explain its significance at secondary level of School Education. 3,7
4. What do you understand by Arts in Education ? Discuss its aims and objectives. 2,8

SECTION—C

5. Write short notes on the following : 5×3=15
- (i) Library Management.
  - (ii) Library Cataloguing.
  - (iii) Objectives of Library.
  - (iv) Importance of Cultural festivals.
  - (v) Importance of Art in Child development.

PUNJABI VERSION

ਨੋਟ : ਭਾਗ A ਅਤੇ B ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਭਾਗ C ਸਾਰਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 3 ਅੰਕ ਹਨ।

ਭਾਗ—A

1. “ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਗ ਹੈ।” ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 10
2. ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਰਖਣ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 5,5

ਭਾਗ—B

3. ਸੁਹਜ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 3,7

4. ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਰਟਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ? ਇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2,8

ਭਾਗ—C

5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ: $5 \times 3 = 15$

- (i) ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ।
- (ii) ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ ਬਣਾਉਣਾ।
- (iii) ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।
- (iv) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।
- (v) ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।